

86 ชีวิตที่ถูกบังคับบุคคลให้สูญหายในไทย กับหลักสิทธิมนุษยชน และกระบวนการการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายในไทย

ปรีดา โพธิ์จันทร์ *

นักวิชาการอิสระ

วันที่รับบทความ 6 ตุลาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ 27 พฤศจิกายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ 6 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย เป็นมาตรการใช้ความรุนแรงเพื่อใช้ในการปราบปรามกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นต่าง หรือเพื่อกำจัดผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นการกระทำนอกเหนือหลักกระบวนการยุติธรรม และหลักสิทธิมนุษยชน โดยข้อมูล ณ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2562 ขององค์การสหประชาชาติ ระบุว่า มีคนหายสาบสูญในประเทศไทย 86 คน ทั้งจากเหตุการณ์ทางการเมือง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ สงครามยาเสพติดช่วงปี พ.ศ.2546-พ.ศ.2558 รวมถึงปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าในยุครัฐบาล คสช. ซึ่งเป็นข่าวใหญ่หลายกรณี แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีความหมายรองรับว่าการบังคับสูญหายเป็นความผิดอาญา

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอความหมายและสถานการณ์ของการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนวิพากษ์กระบวนการและมาตรการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายในไทยจากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์งานวิจัยและบทความ รายงานข่าว และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และกระบวนการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายของประเทศไทยในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า มีนักกิจกรรมที่ถูกบังคับสูญหายมากกว่าร้อยละ 42 ชนกลุ่มน้อยและประชาชนทั่วไปถูกบังคับสูญหายมากกว่าร้อยละ 22 โดยมีทั้งคนที่เป็นพยานในคดีสำคัญ และคนที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ เนื่องจากมีกฎหมายพิเศษที่อำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว และข้อเสนอแนะต่อการจัดการมี 5 ประเด็น คือ (1) การผ่านร่าง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย (2) ต้องมีการสอบสวนคดีบังคับบุคคลให้สูญหายอย่างเป็นอิสระ (3) การเยียวยาญาติผู้สูญหาย (4) อายุความของคดีการบังคับสูญหาย (5) การบังคับสูญหายต้องแยกลักษณะความผิดและฐานความผิดให้ชัดเจน

คำสำคัญ: การบังคับบุคคลให้สูญหาย, การคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหาย, หลักสิทธิมนุษยชน

The Human Rights and the Process of Protecting Persons from Enforced Disappearances: Case study of 86 Persons Subjected to Enforced Disappearance in Thailand

Preeda Photijan *

Independent Scholar

Received 6 October 2019

Received in revised 27 November 2019

Accepted 6 December 2019

Abstract

Enforced disappearances in Thailand are a measure of violence used to suppress groups of people with different opinions or eliminate the suspects. Which is an act beyond the principles of justice and human rights. Information as of 28 August 2019 of the United Nations Stated that there are 86 people missing in Thailand, both from political events, Tamil May incident in 1992, Conflict in the southern border provinces, War on drugs during the year 2003 – 2015 including the recovery of forests in the NCPO era in Thailand, in which the disappearance of Thailand occurred in a large number of news cases. But to date, there is still no law supporting the enforced disappearance as a crime.

This academic paper presents the meaning of enforced disappearances and the situation of enforced disappearances in Thailand from the past to the present. As well as criticizing the process and measures for protecting persons from enforced disappearances in Thailand. This paper gathers, analyzes, and synthesize data and information from researches and articles, news reports and documents related to the issue and scrutinize the process for protecting persons from enforced disappearances in Thailand.

According to studies, it has been found that More than 42 percent of activists were forced to disappear, ethnic groups and the general public were forced to disappear more than 22 percent, witnesses in important cases and those who have relationships with officials are forced to disappear Because there are special laws that allow the actions of officials to cause such phenomena. 5 recommendations drawn from the study are as following; (1) Passing the Bill on Prevention and Suppression of Torture and Enforced Disappearances (2) must have an independent investigation of cases of enforced disappearances (3) Healing of the lost relatives (4) The term of the case of enforced disappearances (5) Enforced disappearances must clearly distinguish the offense and base of offense.

Keywords: Enforced disappearance, Protection of persons from enforced disappearance, Human rights

*Corresponding author: preeda.np200334@gmail.com

DOI: 10.14456/tujournal.2020.3

บทนำ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือศักดิ์ศรีความเป็นคนเป็นสิ่งที่ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิด โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือแนวคิดอื่น ๆ เผ่าพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ถิ่นกำเนิด สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเท่าเทียมกันในแง่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา และสถานภาพทางกายและสุขภาพรวมทั้งความเชื่อทางการเมือง หรือความเชื่ออื่น ๆ ที่ขึ้นกับพื้นฐานทางสังคม สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถ่ายทอดหรือโอนให้แก่ผู้อื่นได้ (ชะวีย์ ภาติณฐ, 2548) ซึ่งประเทศไทยมีการกำหนดคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญไว้ได้อย่างดีและครบถ้วน แต่ในทางปฏิบัติแล้วกลับมีความบกพร่องด้านการปฏิบัติหลายประการ อาทิ กฎหมายพิเศษต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งตัวผู้บังคับกฎหมายเอง ที่ส่งผลให้หลักความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนถูกละเลย อันนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติการหลายต่อหลายครั้งที่เป็ปฏิบัติการนอกอำนาจของกระบวนการยุติธรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชน และหลายต่อหลายครั้งที่การปฏิบัติการภายใต้อำนาจดังกล่าวของเจ้าหน้าที่รัฐถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและการทำลายล้างศัตรูทางการเมืองของผู้มีอำนาจ

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรงโดยรัฐและการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเวลานานบทศวรรษ การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นในบริบทเหล่านี้ และเป็นประเด็นที่ไม่อาจพิจารณาแยกจากบริบทการเมืองที่เต็มไปด้วยความรุนแรง นับแต่ทศวรรษ 2490 เป็นอย่างน้อย ทั้งนี้การบังคับบุคคลให้สูญหายเกิดขึ้นพร้อมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนร้ายแรงรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เช่น การสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การควบคุมตัวโดยพลการ การทรมาน การข่มขู่และคุกคาม (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, 2555) จึงเห็นชัดได้ว่าการบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นมาตรการใช้ความรุนแรงรัฐไทยเพื่อใช้ในการปราบปรามกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นต่าง หรือเพื่อกำจัดผู้ต้องสงสัย ซึ่งเป็นการกระทำนอกเหนือหลักกระบวนการยุติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน โดยข้อมูล ณ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2562 ขององค์การสหประชาชาติ ระบุว่ามีคนหายสาบสูญในประเทศไทย 86 คน ทั้งจากเหตุการณ์ทางการเมือง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ.2535 ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ สงครามยาเสพติดช่วงปี พ.ศ.2546-พ.ศ.2558 รวมถึงปฏิบัติการทางคินผินป่าและมาตรการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในยุครัฐบาล คสช. ในประเทศไทย ‘การบังคับสูญหาย’ เกิดขึ้นเป็นข่าวใหญ่หลายกรณี แต่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่มีความหมายรองรับว่าการบังคับสูญหายเป็นความผิดอาญา (The standard, 2562)

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอความหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหาย และสถานการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนวิพากษ์

กระบวนการและมาตรการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายในไทยจากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์งานวิจัยและบทความ รายงานข่าว และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับสูญหายในไทย และกระบวนการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายของประเทศไทยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอความหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหาย และสถานการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อวิพากษ์และวิเคราะห์กระบวนการและมาตรการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายในไทย

ความหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหาย

ความหมายและนิยามของ “การบังคับบุคคลให้สูญหาย” ต้องกระทำ หรือการสนับสนุน หรือ การรู้เห็นเป็นใจโดยเจ้าหน้าที่รัฐ โดยตามข้อบทบัญญัติที่ 2 ของ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ ได้ให้นิยามไว้ดังนี้

“การบังคับบุคคลให้สูญหาย หมายถึง การจับ ควบคุมตัว ลักพาตัว หรือวิธีการอื่นใดในการกระทำให้บุคคลสูญเสียอิสรภาพ กระทำโดยตัวแทนของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยการอนุญาต การสนับสนุน หรือ การรู้เห็นเป็นใจจากรัฐ และรัฐปฏิเสธการกระทำนั้น หรือโดยปกปิดชะตากรรม หรือสถานที่อยู่ของบุคคลนั้น ทำให้บุคคลนั้นต้องตกอยู่ภายนอกความคุ้มครองของกฎหมาย” (กระทรวงการต่างประเทศ, 2556)

จากนิยามการบังคับบุคคลให้สูญหายตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ จะสังเกตได้ว่าเป็นเรื่องการใช้อำนาจโดยไม่ชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และเมื่อแยกองค์ประกอบของความผิดแล้ว จะพบลักษณะพิเศษของความผิดฐานนี้ โดย iLaw ได้แยกองค์ประกอบของความผิดฐานการบังคับบุคคลให้สูญหายดังนี้

1. ผู้กระทำ จับ ควบคุมตัว หรือ ลักพาตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคล
2. การกระทำได้กล่าวกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับการอนุญาต การสนับสนุน หรือ การรู้เห็นเป็นใจจากเจ้าหน้าที่รัฐ
3. รัฐปฏิเสธการกระทำดังกล่าว หรือ ปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับชะตากรรมของบุคคลนั้น หรือปฏิเสธที่จะบอกว่าบุคคลนั้นอยู่ที่ไหน
4. ผู้กระทำมีเจตนาที่จะทำให้บุคคลนั้นอยู่ภายนอกความคุ้มครองของกฎหมาย

จากบทนิยามข้างต้น เห็นได้ว่า การบังคับบุคคลให้สูญหายนั้น ผู้กระทำต้องเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่รัฐได้รู้เห็นเป็นใจต่อการกระทำนั้นด้วย ดังนั้นหากการบังคับบุคคลให้สูญหายกระทำโดยบุคคลอื่น เช่น กลุ่มมาเฟีย กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ หรือ ผู้ก่อการร้าย โดยที่รัฐไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย กรณีก็จะไม่เข้านิยามของการบังคับให้สูญหายภายใต้อนุสัญญานี้ แต่ยังเป็นความผิดฐานอื่น และรัฐยังคงมีหน้าที่ต้องสืบสวนสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี

การบังคับบุคคลให้สูญหาย อาจเริ่มจากการจับ การควบคุมตัว การลักพาตัว หรือ การกระทำอย่างอื่นที่ทำให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียอิสรภาพ ซึ่งไม่ว่าการกระทำในส่วนแรกจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าภายหลังรัฐปฏิเสธการกระทำนั้น หรือไม่ยอมให้ข้อมูลว่าบุคคลนั้นเป็นอยู่อย่างไร ก็อาจเข้าข่ายความหมายของการบังคับบุคคลให้สูญหายตามอนุสัญญาได้

อีกหนึ่งในลักษณะสำคัญอีกประการ ของการบังคับให้สูญหาย คือ บุคคลต้องถูกบังคับให้ต้องตกอยู่นอกความคุ้มครองของกฎหมาย หรือ ตกอยู่ในสถานะที่ไม่อาจอ้างสิทธิใด ๆ ตามกฎหมายได้เลย ญาติหรือผู้มีส่วนได้เสียอื่นไม่อาจจัดการเรื่องทรัพย์สินได้ จนกว่าจะขอให้ศาลสั่งว่าเป็น “คนสาบสูญ” ซึ่งต้องรอให้หายไปครบห้าปี หรือถ้ามีเหตุการณ์พิเศษก็สองปี (iLaw, 2556)

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น ลองพิจารณาจากกรณีตัวอย่าง ว่ากรณีใดบ้างที่เข้าข่าย “การบังคับบุคคลให้สูญหาย” ตามอนุสัญญาฯ โดยผู้เขียนได้นำมาให้ได้พิจารณาเหตุการณ์ตัวอย่าง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจาก iLaw 3 กรณีดังนี้

กรณีที่ 1: นักธุรกิจผู้ขอพิจารณาการเมืองหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย ภายหลังคนขับรถออกมาสารภาพว่าเป็นคนฆ่าเพื่อเอาเงินสดสิบล้าน

กรณีที่ 2: เจ้าหน้าที่ทหารมาเอาตัวผู้ต้องสงสัยจากที่บ้านต่อหน้าญาติพี่น้อง และปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่และระยะเวลาที่ควบคุมตัว

กรณีที่ 3: ตำรวจจับคนค้ายาเสพติดและควบคุมไปสอบปากคำ ระหว่างการสอบปากคำ มีการทำร้ายร่างกายเพื่อให้ได้ข้อมูลจนตาย ตำรวจตัดสินใจนำศพไปถ่วงน้ำเพื่อปกปิดความผิด

จากกรณีตัวอย่างทั้งสามกรณี :

กรณีที่ 1: ไม่เข้าข่ายการบังคับบุคคลให้สูญหาย เนื่องจากคนขับรถเป็นคนฆ่า ไม่ใช่การกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เว้นแต่จะปรากฏว่า คนขับรถได้กระทำไปโดยการยินยอม การสนับสนุน หรือ การรู้เห็นเป็นใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และเมื่อเจอศพแล้ว ก็ถือว่าการกระทำความผิดฐานบังคับบุคคลให้สูญหายนั้นสิ้นสุดลง เนื่องจากการทราบชะตากรรมของนักธุรกิจนั้น

กรณีที่ 2: เข้าข่ายการบังคับบุคคลให้สูญหาย แม้เจ้าหน้าที่ทหาร ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้ควบคุมตัวไป โดยไม่ยอมเปิดเผยสถานที่ของการควบคุมตัวแก่ญาติ แต่กรณีนี้ iLaw ยังไม่

ถือว่าเป็นการบังคับบุคคลให้สูญหาย เนื่องจากรัฐไม่ได้ปฏิเสธการควบคุมตัว และญาติของผู้ถูกควบคุมยังอาจใช้มาตรการอย่างอื่น เช่น มาตรการทางศาลในการร้องขอให้ปล่อยตัวได้ หากเป็นการควบคุมตัวที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ตามทัศนะของผู้เขียนบทความมองว่าการที่ หน้าที่ของรัฐจับกุมตัวประชาชนไปขังไว้ในสถานที่ไม่เปิดเผย แม้ว่าจะยอมรับว่าเอาตัวไปจริง แต่หากมีการปิดบังและปกปิดชะตากรรมไม่บอกที่อยู่หรือความเป็นไปของผู้ถูกเอาตัวไป ก็เป็นการบังคับบุคคลให้สูญหายตามอนุสัญญาฯ เช่นเดียวกัน เพราะเป็นลักษณะของการเอาตัวไปและปกปิดสถานะการดำรงอยู่ของผู้ถูกเอาตัวไป

กรณีที่ 3: เป็นการบังคับบุคคลให้สูญหาย การที่ตำรวจจับผู้ต้องสงสัยมา ไม่ว่าจะการจับกุมและควบคุมตัวนั้นจะมีอำนาจตามกฎหมายหรือไม่ เมื่อทำร้ายร่างกายจนตาย และภายหลังตำรวจปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลหรือบอกความจริงแก่ญาติหรือครอบครัวว่าเกิดอะไรขึ้น กรณีก็ถือว่าเข้าตามนิยามการบังคับบุคคลให้สูญหาย แม้การกระทำของตำรวจจะประกอบด้วยการกระทำความผิดอาญาหลายบทด้วยกัน เช่น ทำร้ายร่างกาย และ ปิดบังซ่อนเร้นศพ แต่เมื่อการกระทำทั้งหลายกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐและมีการปฏิเสธที่จะเปิดเผยชะตากรรมของบุคคลที่หายไป จึงเป็นการบังคับบุคคลให้สูญหาย ตามความหมายของอนุสัญญา และเป็นความผิดอีกฐานหนึ่งแยกออกจากความผิดอื่น ๆ (iLaw, 2556)

สถานการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

1.จำนวนบุคคลถูกบังคับให้สูญหายในประเทศไทย

ข้อมูล ณ วันที่ 28 สิงหาคม 2562 ขององค์การสหประชาชาติ ระบุว่ามีคนหายสาบสูญในประเทศไทย 86 คน ทั้งจากเหตุการณ์ทางการเมือง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ.2535 ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ สงครามยาเสพติดช่วงปี พ.ศ.2546-พ.ศ.2558 รวมถึงปฏิบัติการทวงคืนผืนป่าในยุครัฐบาล คสช. ในประเทศไทย ‘การบังคับสูญหาย’ เกิดขึ้นเป็นข่าวใหญ่หลายกรณี แต่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่มีความหมายรองรับว่าการบังคับสูญหายเป็นความผิดอาญา (The standard, 2562) โดยผู้เขียนได้รวบรวมบุคคลที่ถูกบังคับให้สูญหายในประเทศไทย จากการสังเคราะห์งานวิจัยจากมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ รายงานย้อนรอยคนไทยที่ (ถูกอุ้ม) หายไป จากเว็บไซต์ <https://www.gqthailand.com> และรายงานจากเว็บไซต์ <https://thematter.co/> และสังเคราะห์เป็นประเภทผู้สูญหายและลักษณะการสูญหายดังนี้

ตาราง 1 ประเภทผู้สูญหายและลักษณะการสูญหายในประเทศไทย

ประเภทผู้สูญหาย	จำนวน	ลักษณะการสูญหาย
นักกิจกรรมหรือประชาชนที่เคลื่อนไหวณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน	36	- ถูกตำรวจจับไปก่อนสูญหาย - สูญหายระหว่างเดินทางไปพบเจ้าหน้าที่ - หายตัวไปขณะออกจากที่ทำงาน - ถูกเชิญเข้าพบเจ้าหน้าที่แล้วสูญหาย - ถูกเรียกตัวให้เข้าพบและพูดคุยเรื่องการร้องขอความคุ้มครองพยาน และหายตัวไปนับจากนั้น - ถูกบังคับให้หยุดที่จุดตรวจของทหารและถูกนำตัวไป - หายตัวไปขณะเดินทาง - ถูกเรียกให้หยุดรถที่ด่านตรวจโดยเจ้าหน้าที่และถูกนำตัวไป - ถูกนำตัวไปโดยเจ้าหน้าที่ - ถูกจับกุมตัวโดยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรักษาหมู่บ้าน 8 คน โดยล่อลวงว่าพาไปพบคนใกล้ชิดทำให้เหยื่อไปกับเจ้าหน้าที่ แล้วสูญหาย - ถูกลักพาตัวไปจากบ้าน โดยกลุ่มคน ในชุดเครื่องแบบทหาร - หายตัวไปในระหว่างเดินทางไปทำงาน - ขับขนท้ายเพื่อให้รถหยุดแล้วจับตัวไป - ถูกจับโดยเจ้าหน้าที่อุทยานก่อนหายตัวไป - ลี้ภัยการเมืองไปต่างประเทศก่อนหายตัวไป - ลี้ภัยการเมืองไปต่างประเทศก่อนถูกจับตัวส่งมายังประเทศไทยและหายตัวไป
ชนกลุ่มชาติพันธุ์และคนต่างด้าว	19	- ถูกจับไปโดยกลุ่มคนไม่ทราบที่มาและหายตัวไป - ถูกนำตัวไปโดยไม่มีเหตุผล และไม่ได้ใส่เครื่องแบบที่แสดงว่าอยู่สังกัดใด - ถูกนำตัวไปโดยทหารประมาณ 10 คนในเครื่องแต่งกายแบบทหารพราน - ถูกพาตัวไปโดยตำรวจในเครื่องแบบและหายตัวไป

ประเภทผู้สูญหาย	จำนวน	ลักษณะการสูญหาย
ประจักษ์พยานต่ออาชญากรรมหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน	4	- เป็นพยานในการที่เจ้าหน้าที่จู่โจมเข้าจับกุมกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด และถูกนำตัวไปโดยรถที่มีตราสัญลักษณ์ที่คล้ายกับตรา ป.ป.ส. - ถูกควบคุมตัวอย่างไม่ถูกกฎหมายหลังจากเป็นพยานในการที่เจ้าหน้าที่จู่โจมเข้าจับกุมกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด
คนที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่	8	- หายตัวไปขณะออกจากบ้าน - ถูกนำตัวไปโดยไม่มีเหตุผล โดยมีทหารประมาณ 30 นาย ซึ่งทั้งหมดแต่งกายชุดเครื่องแบบสีดำและมีผ้าพันคอสีแดง - ถูกจับชนปาดหน้าโดยรถกระบะและถูกพาตัวไป
ประชาชนทั่วไป (กลุ่มถูกจับตามองโดยเจ้าหน้าที่)	19	- ถูกบังคับให้หยุดที่จุดตรวจของทหารและถูกนำตัวไป - ไม่มีใครทราบสาเหตุหรือเห็นเหตุการณ์ - ถูกพาตัวไปจากบ้านผู้สูญหาย - เดินทางเข้าพบเจ้าหน้าที่แล้วสูญหาย

ที่มา: http://justiceforpeace.org/wp-content/uploads/2012/06/Enforced_Disappearances_in-Thailand_Thai_version.pdf , <https://www.gqthailand.com/life/article/enforced-disappearance> และ <https://thematter.co/quick-bite/enforced-disappearance-in-thailand/84245>

2. กลุ่มเสี่ยงต่อการเป็นเป้าการถูกบังคับให้สูญหาย

- 1) คนที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ทหาร หรือคนที่มีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ อาจเป็นผลมาจากกิจกรรมนอกกฎหมาย เช่น การค้ายาเสพติด หรือกรณีลักลอบนำพาบุคคลเข้าประเทศ หูยเถื่อน หรือมีปัญหาส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่
- 2) นักกิจกรรมหรือประชาชนที่เคลื่อนไหวณรงค์ด้านสิทธิมนุษยชน ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีนักสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชนที่ถูกบังคับให้สูญหาย อุ่มซ่า และลอบสังหารอย่างน้อย 36 ราย ในจำนวนนี้มีทั้งนักกิจกรรม หน่วยงาน พ่อค้า นักการเมือง นักวิชาการ นักข่าว เกษตรกร ทั้งชายและหญิง
- 3) ประจักษ์พยานต่ออาชญากรรมหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชน บุคคลใด ๆ อาจไม่ใช่ นักกิจกรรมที่คิดจะเปลี่ยนโลก แต่กระนั้นหากเดินไปแถวหัวมุมถนน แล้วดันไปเป็นประจักษ์พยานของกรณีทำนองนี้เข้าก็อาจตกเป็นเป้าของการบังคับให้สูญหายได้ไม่ยาก
- 4) ชนกลุ่มน้อยและคนต่างด้าว ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการขาดความรู้และขาดสถานภาพทางกฎหมาย จากการศึกษาของมูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ชุมชนชาวลาหู่ในจังหวัด เชียงใหม่ซึ่งต้องสงสัยว่าเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด ได้รับผลกระทบอันเกิดจาก

นโยบายสงครามปราบปรามยาเสพติดในสมัยรัฐบาลทักษิณ โดยบางครั้งตำรวจตระเวนชายแดนจะเข้าไปที่หมู่บ้านและเรียกชาวบ้านที่เป็นชายออกมาสอบถาม ช่มชู้ รวมถึงทำร้ายร่างกายเพื่อให้สารภาพ กลุ่มหนึ่งถูกนำตัวไปกักขังไว้ในค่ายทหาร นอกจากซ้อมทรมานแล้วบางครั้งก็สั่งให้เตะกันเอง และให้ชู้ตัวกันเองว่าใครเป็นคนค้ายา หากเสียชีวิตศพก็จะถูกฝังอยู่ในค่าย ทำให้สมาชิกชาวลาหู่ค่อยๆ สูญหายมากขึ้นเรื่อย ๆ (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, พ.ศ. 2555 อ้างถึงใน GQthailand.com, 2560)

3. ลักษณะวิธีการบังคับบุคคลให้สูญหาย

ร้อยละ 68 จับกุมกลางถนน เป็นวิธีการที่พบได้แพร่หลายที่สุด โดยเจ้าหน้าที่ทั้งในเครื่องบินและนอกเครื่องบิน ขับรถตามแล้วบังคับให้หยุด (บางกรณีชนท้ายเพื่อให้หยุดรถ) แล้วจับตัวเหยื่อกลางถนนพร้อมกับยานพาหนะ มักเกิดในถนนที่ไม่ใช่ละแวกบ้านของเหยื่อ

ร้อยละ 22 จับกุมจากสถานที่อื่น ๆ โดยไม่มีหมายจับ เช่น บ้าน ที่ทำงาน มัสยิด ร้านน้ำชา ฯลฯ ซึ่งมักจะมีประจักษ์พยาน หากเมื่อมีการไต่สวนในชั้นศาล พยานมักจะถูกข่มขู่จนเกิดทำที่ลังเลและทำให้เสียรูปคดี

ร้อยละ 10 ได้รับการเชิญตัวให้ไปพบเจ้าหน้าที่ หลังจากพบกับเจ้าหน้าที่แล้วก็หายตัวไป (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, พ.ศ. 2555)

4. มาตรการทางกฎหมายที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดกฎหมายที่จะทำลายภูมิคุ้มกันและรับรองและการเอาผิดทางอาญาการบังคับบุคคลให้สูญหาย ข้าราชการยังมีกฎหมายที่เป็นดังภูมิคุ้มกันให้เจ้าหน้าที่สามารถกระทำการที่อยู่นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมและขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนได้โดยมีมาตรการทางกฎหมายรองรับ

1) กฎหมายพิเศษใน 3 จังหวัดชายแดนใต้

เช่น 1) พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2547 (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 – ปัจจุบัน) ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และอำเภอนาทวี เทพา จะนะ สะบ้าย้อย 2) พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 3) พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ ประเภทร้ายแรง พ.ศ. 2548 (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 – ปัจจุบัน โดยประกาศใช้ทุกสามเดือน) เฉพาะในพื้นที่ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

เนื่องจากในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และอีกสี่อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภोजะนะ อำเภอนาหวี อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย มีการบังคับใช้กฎหมายพิเศษหลายฉบับ ซึ่งในอนาคตจะมีการใช้พระราชบัญญัติความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.2550 เพิ่มเติมขึ้นอีก กฎหมายพิเศษดังกล่าวมีบทบัญญัติและระเบียบปฏิบัติที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างไปจากหลักและวิธีการใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังนั้นจึงเกิดความสับสนแก่ประชาชนที่จะต้องสงสัยว่ากระทำความผิด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะหยิบกฎหมายฉบับใดมาบังคับใช้ก็ได้ หรืออาจจะใช้กฎหมายพิเศษหลายฉบับไปพร้อม ๆ กันก็ได้ เช่น กรณีการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวไว้ได้ 7 วัน ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินนอกจากในบางกรณี เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งห้ามเยี่ยม 3 วัน หรือมากกว่า ซึ่งเป็น การละเมิดสิทธิผู้ต้องหาอันขัดต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กลุ่มผู้หญิงกับสันติภาพ, n.d.) ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่ากรอบกฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งมีผลบังคับใช้ในภาคใต้ของไทย เป็นเหตุให้การทำหน้าที่ปราบปรามของรัฐไม่เป็นไปตามหลักการคุ้มครองตามหลักนิติธรรม โดยเฉพาะข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมตัวส่งผลให้เกิดการบังคับบุคคลให้สูญหาย กฎอัยการศึกซึ่งมีการประกาศใช้ในภาคใต้ยาวนานกว่ากฎหมายฉบับอื่น เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สามารถควบคุมตัวบุคคลมากถึง 7 วันเพื่อสอบปากคำโดยไม่ต้องมีหมายศาล ไม่ต้องขออำนาจตรวจสอบจากศาล และเป็นการปฏิเสธสิทธิที่จะขอให้มีการตรวจสอบความชอบของการควบคุมตัวหรือที่เรียกว่า habeas corpus คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลพบว่า มักไม่มีการเปิดเผยข้อมูลสถานที่ควบคุมตัว และส่วนใหญ่คนที่ถูกจับจะถูกควบคุมตัวในค่ายทหารหรือในสถานที่ชั่วคราวบางแห่ง (มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ, 2555) นอกจากนี้แล้วมาตรการปราบปรามยาเสพติดที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติอย่างรุนแรง และหลายครั้งหลายกรณีที่บุคคลที่เป็นภัยผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็น นักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักเรียกร้องสิทธิมนุษยชน บุคคลผู้ต้องสงสัยภายใต้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ถูกคุกคามและควบคุมตัวด้วยกระบวนการนอกกระบวนการยุติธรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งตราบไต่ที่ยังมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีการควบคุมพฤติกรรม ขั้นตอนการปฏิบัติหน้าที่ และการกำหนดโทษทัณฑ์ที่ชัดเจน ปัญหาการบังคับบุคคลให้สูญหายก็จะยังเกิดขึ้นในประเทศไทยต่อไป

- 2) คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 3/2558 เรื่อง การรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ

คำสั่งที่ 3/2558 ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการห้ามปรามการชุมนุมของประชาชนและมีภาพลักษณ์ในแง่มืดดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่ แต่ทว่าคำสั่งที่ 3/2558 ยังเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่เป็นกรอบค้ำกั้นการกระทำนอกกระบวนการยุติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนจาก

คำสั่งดังกล่าว โดยคำสั่งที่ 3/2558 ในข้อที่ 4 มีเนื้อหาเกี่ยวกับอำนาจของทหารที่เข้ามาดำเนินการ ด้าน "ความมั่นคง" อย่างกว้างขวาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ออกคำสั่งเรียกบุคคลเข้ารายงานตัว
- (2) จับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า
- (3) มีอำนาจสอบสวนเช่นเดียวกับตำรวจ
- (4) บุกรุกเข้าตรวจค้นเคหะสถานได้โดยไม่ต้องมีหมายศาล
- (5) ยึดทรัพย์สินที่ค้นพบตาม (4)
- (6) กระทำการอื่นใดตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติมอบหมาย

โดยในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับความมั่นคง คำสั่งที่ 3/2558 ข้อ 6 กำหนดให้เจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อยมีอำนาจเรียกตัวบุคคลนั้นมาเพื่อสอบถามข้อมูลหรือให้ถ้อยคำ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการในกรณีที่ยังสอบถามไม่แล้วเสร็จสามารถควบคุมตัวบุคคลนั้นไว้ก็ได้จนถึง 7 วัน (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2558) โดยไม่มีกฎหมายคุ้มครองตาม กระบวนการยุติธรรม คือ ไม่ต้องมีหมายศาล ไม่ต้องมีทนาย โดยเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่า “ยังไม่ใช่ผู้ต้องหาตามคดีอาญา เพราะยังไม่ได้แจ้งข้อกล่าวหาตามประมวลกฎหมายอาญา แค่เรียกมาคุยเป็นกฎหมายพิเศษ ดังนั้นเมื่อไม่ได้เป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายก็ไม่ต้องมีทนาย” (youtube channel หาเรื่อง, 2561) อำนาจการเรียกรายงานตัวจึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือปิดปากผู้เห็นต่างจากรัฐบาล การเรียกคนเข้ารายงานตัวต่อ คสช. ในระยะแรกเป็นการออกคำสั่ง คสช. อย่างเป็นทางการโดยมีการประกาศรายชื่อบุคคลที่ต้องเข้ารายงานตัว บุคคลที่ถูกเรียกต้องไปรายงานตัวที่ สโมสรกองทัพบก หรือมีทหารไปควบคุมตัวจากบ้านแล้วพาตัวไป และถูกส่งแยกไปคุมขังในค่ายทหารหลายแห่ง จากข้อมูลทางสถิติของ ilaw ข้อมูลนับถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2562 มีคนถูกเรียกเข้าค่ายทหารหรือมีเจ้าหน้าที่มาที่บ้านแล้วอย่างน้อย 1,349 คน ในจำนวนนี้บางคนที่ถูกไปพุดคุยหรือมีเจ้าหน้าที่มาหาถึงบ้านมากกว่าหนึ่งครั้ง (ilaw, 2562) เพราะฉะนั้นหากวิเคราะห์ตามหลักการนิยามของอนุสัญญาแล้ว การที่เจ้าหน้าที่รัฐ หรือ รัฐ เอาตัวคนมาควบคุม แล้วไม่ให้รู้ว่าไปที่ไหน ไม่แจ้งสถานที่ ไม่แจ้งเหตุ ครอบครัวยังติดต่อไม่ได้ ติดต่อกับใครไม่ได้ ไม่รู้ชะตากรรม โดยหลักการแล้วมันคือการอุ้มหายหรือการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งตามหลักสากลแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรงมาก

กระบวนการในการคุ้มครองบุคคลจากการบังคับสูญหายและมาตรการดังกล่าวของไทยในปัจจุบัน

ในประเทศไทย ‘การบังคับสูญหาย’ เกิดขึ้นเป็นข่าวใหญ่หลายกรณี แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีความหมายรองรับว่าการบังคับสูญหายเป็นความผิดอาญา

การเข้าเป็นภาคีของไทยเมื่อคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2554 เห็นชอบการลงนามในอนุสัญญาระหว่างประเทศ ว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอและกระทรวงการต่างประเทศได้ดำเนินการลงนาม (Signature) ในอนุสัญญาดังกล่าวต่อองค์การสหประชาชาติแล้ว เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2555 (Human Rights, 2555) แต่อย่างไรก็ตามการลงนามดังกล่าวแม้จะยังไม่มีผลบังคับใช้กับประเทศไทย แต่ถือเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยที่มีความตั้งใจจริงในการส่งเสริม ปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาการบังคับให้บุคคลสูญหาย ซึ่งจะได้ดำเนินการเข้าเป็นภาคีในอนาคตอันใกล้

เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2560 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ลงมติเห็นชอบให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญา CED ทว่า อนุสัญญานี้ยังไม่มีผลบังคับใช้อย่างทางการในประเทศ และถึงแม้ว่าทางการจะได้ริเริ่มการร่าง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย แต่การพิจารณา พ.ร.บ. นี้ก็ล่าช้าหยุดชะงัก และยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ (Amnesty International thailand, 2560)

ร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ซึ่งหากผ่านเป็นกฎหมาย จะนับเป็นกฎหมายไทยฉบับแรกที่รับรองและเอาผิดทางอาญากับการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในหรือภายนอกประเทศไทยที่สำคัญ ร่างพระราชบัญญัติฉบับปัจจุบันไม่กำหนดข้อยกเว้นหรือภูมิคุ้มกันทางกฎหมายให้กับการกระทำที่เกิดขึ้นในระหว่างประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือในพฤติการณ์พิเศษอื่นใด โดยผู้ที่ศาลตัดสินว่ามีความผิดฐานกระทำการบังคับบุคคลให้สูญหาย อาจได้รับโทษจำคุกขั้นต่ำ 20 ปี และจะเพิ่มโทษจำคุกมากขึ้นกรณีซึ่งทำให้เกิดอาการบาดเจ็บสาหัสหรือถึงแก่ชีวิตผู้บังคับบัญชาหรือเจ้าพนักงานระดับสูง ซึ่งจงใจเพิกเฉยปล่อยให้เกิดการกระทำผิด ยังอาจได้รับโทษจำคุกเช่นกัน (Human Rights Watch, 2560) ซึ่งกฎหมายดังกล่าวจะดูเป็นแสงสว่างแห่งความหวังใหม่ให้กับสิทธิมนุษยชนในสังคมและประเทศไทย และสังคมไทยก็ต้องเริ่มหมดความหวังเมื่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาได้ส่งร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้บุคคลสูญหาย กลับไปให้คณะผู้ร่างพิจารณาทบทวนใหม่โดยไม่กำหนดกรอบเวลาในการทบทวน ในขณะที่การดำเนินงานเพื่อให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญายังไม่บรรลุผล (Human Rights Watch, 2561)

แนวทางการพัฒนาและป้องกันการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย

แนวทางการพัฒนาและป้องกันการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยจากที่ได้กล่าวมานั้นประเทศไทยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกฎหมายที่จะทลายข้อยกเว้นหรือภูมิคุ้มกัน

ทางกฎหมาย ให้กับการกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ไม่ว่าในการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือพฤติการณ์พิเศษอื่นใด โดยกฎหมายดังกล่าวต้องสอดคล้องกับอนุสัญญาและหลักสิทธิมนุษยชน โดยฐานความผิดจะกำหนดเช่นไรนั้น iLaw และ Amnesty International ได้ให้แนวคิดที่น่าสนใจและผู้เขียนได้สรุปเป็นประเด็น 5 ข้อ ดังนี้

- 1) ผ่าน ร่าง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ทำให้การบังคับบุคคลให้สูญหายเป็นความผิดทางอาญาอย่างชัดเจนด้วยการผ่านร่าง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย โดยที่เนื้อหาต้องสอดคล้องกับ อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ
- 2) ต้องมีการสอบสวนคดีบังคับบุคคลให้สูญหายอย่างเป็นอิสระ ต้องสอบสวนการหายตัวไปของผู้ที่คาดว่าถูกบังคับให้สูญหายทุกคนในประเทศไทย อย่างเป็นอิสระ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ
- 3) การเยียวยาญาติผู้สูญหาย ลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของความผิดฐานนี้ คือ บุคคลที่สูญหายนั้นต้องอยู่ภายนอกความคุ้มครองของกฎหมายอย่างสิ้นเชิง ทำให้ครอบครัวหรือญาติต้องทุกข์กับความไม่รู้และไม่อาจใช้สิทธิใด ๆ ตามกฎหมายแทนคนที่หายไปได้ ผู้เสียหายของความผิดฐานนี้ จึงไม่ใช่เฉพาะคนที่หายตัวไป แต่ยังรวมถึงบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับให้สูญหาย และผู้เสียหายเหล่านี้จะต้องมีสิทธิได้รับการเยียวยา ได้รับความจริงว่าเกิดอะไรขึ้นกับคนที่ตนรัก
- 4) อายุความของคดีการบังคับสูญหาย นอกจากนี้ ความผิดฐานบังคับบุคคลให้สูญหาย หนึ่งฐาน ยังมีลักษณะเป็นความผิดต่อเนื่องจนกว่าการสูญหายจะสิ้นสุดลง กล่าวคือ ไม่ว่าจะนานสักกี่ปี トラบใดที่ยังไม่รู้ชะตากรรมของคนที่ยาไป อายุความก็ยังไม่เริ่มนับ เจ้าหน้าที่รัฐก็มีความผิดและถูกลงโทษได้เสมอ
- 5) การบังคับสูญหายต้องแยกลักษณะความผิดและฐานความผิดให้ชัดเจน อนุสัญญาไม่ได้กำหนดอย่างเคร่งครัดว่าต้องกำหนดนิยามของคำว่า “การบังคับบุคคลให้สูญหาย” ลงในกฎหมายของประเทศสมาชิก ดังนั้นจึงควรต้องแยกลักษณะความผิดและฐานความผิดให้ชัดเจน จากความผิดฐานกักขังหน่วงเหนี่ยวหรือฐานการฆาตกรรม เพราะสำหรับการบังคับบุคคลให้สูญหาย จะแตกต่างจากฐานความผิดตามกฎหมายอาญาที่มีอยู่แล้ว อย่างเช่น ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังก็มีโทษน้อยเกินไป หรือความผิดฐานฆ่า

คนตาย ก็แทบเป็นไปไม่ได้ในการพิสูจน์ความผิดเพราะหาศพหรือหลักฐานว่าเสียชีวิตแล้ว
ไม่พบ

สรุป

การบังคับบุคคลให้สูญหาย นิยามตามอนุสัญญาอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการ
คุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ คือการจับและควบคุมตัว ลักพาตัว หรือ
วิธีการอื่นใดในการทำให้บุคคลสูญเสียชีวิตหรือเสรีภาพ กระทำโดยตัวแทนของรัฐ บุคคลหรือกลุ่มบุคคล
โดยการอนุญาต การสนับสนุน หรือ การรู้เห็นเป็นใจจากรัฐ และรัฐปฏิเสธการกระทำนั้น หรือโดย
ปกปิดชะตากรรม หรือสถานที่อยู่ของบุคคลนั้น ทำให้บุคคลนั้นต้องตกอยู่ภายนอกความคุ้มครอง
ของกฎหมาย จากกรณีการบังคับบุคคลให้สูญหายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้ง 86 คนทำให้ทราบถึง
การกระทำที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หลายกรณีที่มีความอึกอาจ และสร้างความหวาดหวั่นต่อหลัก
สิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ไม่ว่าจะเป็นกรณีจากการปราบปรามยาเสพติดทางภาคเหนือ
ในหลายกรณี หรือการหายตัวไปของนายความมุสลิมผู้เรียกร้องสิทธิให้กับ 5 ผู้ต้องหาใน
เหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง เมื่อเดือนมีนาคม 2547 และการหายตัวไปของนักกิจกรรมชาติ
พันธุ์ชาวกะเหรี่ยงเมื่อเดือนเมษายน 2557 ซึ่งปัจจุบันได้ค้นพบกระดูกและยืนยันตัวบุคคลได้เมื่อไม่
นานมานี้ โดยที่ผ่านมาทางการไทยไม่สามารถคลี่คลายคดีการหายตัวไปเหล่านี้ได้สำเร็จเลย
ซึ่งบทความจาก Human Rights Watch เรื่อง ประเทศไทย: ปฏิบัติตามขั้นตอนสุดท้ายของการ
รับรองอนุสัญญาคนหาย ออกกฎหมายเพื่อลงโทษการทรมานและการบังคับบุคคลให้สูญหาย ได้
กล่าวไว้ว่า “รัฐบาลไทยชุดที่ผ่านมา ๆ มามักบอกปิดข้อกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ หรือฝ่าย
ความมั่นคงอื่น ๆ ทำการทรมานและปฏิบัติที่โหดร้ายต่อผู้ถูกควบคุมตัว โดยทางการไม่สามารถให้
หลักฐานตอบโต้ข้อกล่าวหาเหล่านั้นเลย และที่ผ่านมามักจะโจมตีผู้กล่าวหา โดยทางการมัก
กล่าวหาว่าข้อร้องเรียนเหล่านั้นเป็นข้อมูลเท็จที่มีเจตนาทำลายชื่อเสียงของประเทศไทย” หนทางที่
จะแก้ปัญหาได้อย่างจริงจังจึงคือการผ่านร่างพระราชบัญญัติการป้องกันและปราบปรามการทรมาน
และการกระทำทำให้บุคคลสูญหายและตราเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาที่ชัดเจน และจำเป็นอย่า
ยิ่งที่จะต้องถูกให้ความสำคัญจากรัฐบาลและทุกภาคส่วน ทั้งครอบครัวผู้สูญหาย ภาคประชาสังคม
องค์การสิทธิมนุษยชน และประชาชนทั่วไป ร่วมผลักดันเป็นวาระร่วมกันของคนทั้งประเทศในการ
พัฒนาและป้องกันการบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทยให้เป็นไปตามหลักสากล

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2556). *สาระสำคัญ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ*. สืบค้นจาก http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_1/International_HR/2557/CED.pdf
- กลุ่มผู้หญิงกับสันติภาพ. (ม.ป.ป.). *กฎหมายใน 3 จังหวัดชายแดนใต้*. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/wepeaceyala/kdhmay-ni-chiwit-praca-wan>
- คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2558). *คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 3/2558 เรื่อง การรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ: คณะรักษาความสงบแห่งชาติ.
- ชะวัชชัย ภาตินธุ. (2548). *กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน / ชะวัชชัย ภาตินธุ พิมพ์ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ. (2555). *การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ.
- มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ. (พ.ศ. 2555). *ย้อนรอยคนไทยที่ (ถูกอุ้ม) หายไป*. ใน GQthailand.com, *การบังคับบุคคลให้สูญหายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิยุติธรรมเพื่อสันติภาพ.

ภาษาอังกฤษ

- Amnesty International thailand. (2560). *การบังคับบุคคลให้สูญหาย*. สืบค้นจาก <https://www.amnesty.or.th/our-work/enforced-disappearance/>
- GQthailand.com. (2560). *ย้อนรอยคนไทยที่ (ถูกอุ้ม) หายไป*. สืบค้นจาก <https://www.gqthailand.com/life/article/enforced-disappearance>
- Human Rights Watch. (2560). *ประเทศไทย: ปฏิบัติตามขั้นตอนสุดท้ายของการรับรองอนุสัญญาคนหาย*. สืบค้นจาก <https://www.hrw.org/th/news/2017/06/09/304828>
- Human Rights Watch. (2561). *การไม่ปฏิบัติตามคำสัญญาของประเทศไทยที่จะยุติ ‘การสูญหายของบุคคล’*. สืบค้นจาก <https://www.hrw.org/th/new/2018/08/29/321955>
- Human Rights. (2555). *อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ*. สืบค้นจาก <http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/CED.php>

iLaw. (2556). เข้าใจความหมายของการ “อุ้มหาย” เขียนกฎหมายให้แก้ปัญหา. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/2818>

ilaw. (2562). คำสั่งหัวหน้า คสช. 3/2558 ทหารยังมีอำนาจพาคนไปปรับทัศนคติ และขังในค่ายทหาร 7 วัน. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/5294>

The standard. (2562). 86 ชีวิตถูกบังคับสูญหาย ไร้กฎหมาย แจ้งความได้ แต่ให้หาข้อมูลเอง ส่องสถานการณ์ บังคับสูญหายในไทย ปี 2562. สืบค้นจาก <https://thestandard.co/forced-disappearance/>

thematter.co. (2562). บุคคลที่สูญหายของประเทศไทย. สืบค้นจาก thematter.co: <https://thematter.co/quick-bite/enforced-disappearance-in-thailand/84245>

youtube channel หาเรื่อง. (2561). หาเรื่อง(คุย): EP.8 หลายเรื่องที่คุณไม่รู้ในยุคเผด็จการ. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=FYJotPOLYs>